

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Забезпечення розвитку транзитного потенціалу є важливим чинником економічного зростання країни. Визначено склад елементів сучасного механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України. Розроблено підхід до формування механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України на принципах узгодженості, партнерства і збалансованості. Механізм спрямований на зростання конкурентної привабливості транспортної системи і враховує систему потенціалів розвитку та відповідну інфраструктуру підтримки. Основними принципами функціонування механізму визначено принципи збалансованості, комплексності, інтенсифікації, науковості, цілеспрямованості, ефективності, партнерства, узгодженості, адаптивності та системності. Розглянуто методи механізму: економіко-інформаційні, адміністративно-розпорядчі, адміністративно-правові та соціально-психологічні.

Ключові слова: механізм, потенціал, транспортна система, розвиток.

E. V. SOLYANNIK

Dnepropetrovsk National University of Railway Transport named after V. Lazaryana

MECHANISMS OF DEVELOPMENT OF TRANSIT POTENTIAL OF TRANSPORT SYSTEM OF UKRAINE

Ensuring the development of transit potential is an important factor in the economic growth of the country. Determined the composition of the elements of the modern mechanism of transit potential of the transport system of Ukraine. Developed approach to the formation mechanism of the development of transit potential of Ukraine's transport system on the principles of coordination, partnership and balance. Mechanism aimed at increasing the competitive attractiveness of the transport system and the system takes into account the potential development and infrastructure support. The main principles of the mechanism defined the principles of balance, complexity, intensification, scientific, purposefulness, efficiency, partnership, consistency, adaptability, and systemic. The methods of the Mechanism: Economics and information, administrative and managerial, administrative, legal and socio-psychological.

Keywords: development, mechanism, potential, transportation system, development.

Актуальність теми дослідження. Забезпечення розвитку транзитного потенціалу є важливим чинником економічного зростання країни і виступає як окремий просторовий ресурс сталого розвитку України в сучасних умовах. Сьогодні активно впроваджується в життя величезна кількість проектів, спрямованих на реалізацію загальної мети – відновлення транзитного потенціалу країни та утвердження України як економічно сильної держави на євразійському континенті. Ці проекти є єдиним шляхом, здатним забезпечити використання такого важливого для економіки країни ресурсу, як транзитний потенціал, ефективна реалізація якого дозволить не тільки одержати додатково значні обсяги фінансових надходжень, але й реалізувати переваги вдалого гео економічного й геополітичного розташування, стати фактором економічного зростання, джерелом інвестиційних ресурсів та ініціатором інновацій, мультиплікативно впливаючи на основні галузі національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі розвитку та реалізації транзитного потенціалу України, в тому числі й транзитного потенціалу залізниць, присвячено величезну кількість праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них В. Дикань, О. Ларін, А. Новікова, І. Малярчук, Ю. Пашенко, С. Пирожков, Д. Прейгер, А. Хахлюк, Н. Якименко та інші [1–6]. Цими науковцями розроблено методологічні основи розвитку та реалізації транзитного потенціалу, запропоновано методи оцінки та фактори формування. Однак, незважаючи на таку велику увагу, ряд аспектів даної проблеми залишається недостатньо висвітленими. Серед них перспективні механізми розвитку транзитного потенціалу України, що потребує вивчення заходів та механізмів, які застосовуються нині та які впливають на зміну ситуації щодо обсягів транзитних перевезень.

Метою статті є визначення складу елементів сучасного механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України та авторського підходу до формування такого механізму на принципах узгодженості, партнерства і збалансованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові стратегічні перспективи, які створюються в умовах інтенсифікації транзитопотоків між Європейським Союзом та Азіатсько-Тихоокеанським регіоном, привернули увагу держави щодо необхідності вирішення існуючих проблем в сфері транспортної системи країни, як складової забезпечення розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, реалізації геополітичного потенціалу України як транзитної держави. Особливий пріоритет для реалізації транзитного потенціалу України та забезпечення розвитку її транспортної системи має організація діяльності високошвидкісних МТК, як механізму створення єдиного транспортного простору в межах Європи та Азії. Україна активно співпрацює в даному питанні як шляхом підписання різноманітних угод, що стосуються залучення

транзитних вантажів на територію країни та відновлення її транзитних потужностей, так і прийняттям участі у розробці карт поєднання автомобільних і залізничних транспортних мереж, адміністративних процедур перетину кордонів, організаційних та експлуатаційних основ функціонування контейнерних і комбінованих перевезень.

Нині в Україні розроблено Концепцію Державної цільової програми розвитку національної пріоритетної мережі України на період 2014–2024 рр., однією з цілей якої є забезпечення її експлуатаційної сумісності з міжнародною, у тому числі Транс'європейською транспортною мережею (TEN-T). Сьогодні в Україні функціонує чотири з десяти пан'європейських МТК, а саме МТК № 3, 5, 7, 9, та євразійських міжнародних транспортних коридорів: коридор Балтійське море – Чорне море, коридор Європа – Кавказ – Азія, коридор ЧЕС, які зобов'язують доведення стану транспортної системи України до європейського рівня [7]. Так, Україна проводить постійну роботу щодо реалізації положень Основної багатосторонньої угоди про міжнародний транспорт щодо розвитку коридору Європа – Кавказ – Азія (ТРАСЕКА), яка була ратифікована Законом України від 10 лютого 2000 р. № 1440-III.

З метою прискорення регіональної інтеграції в рамках транспортного коридору ТРАСЕКА Європейським Союзом фінансуються проекти технічної допомоги. Зокрема, на даний час в Україні реалізуються наступні проекти технічного сприяння ТРАСЕКА: авіаційна безпека та безпека польотів у цивільній авіації; логістичні процеси та морські магістралі; діалог у сфері транспортних перевезень і взаємодії транспортних шляхів; морський захист та безпека. Пріоритетними напрямками майбутньої взаємодії є подальша реалізація положень Основної багатосторонньої угоди про міжнародний транспорт щодо розвитку коридору Європа – Кавказ – Азія та участь в реалізації проектів технічної допомоги в рамках ТРАСЕКА.

На I півріччя 2014 р. Україною пролонговані тарифні умови 2013 р., які діють з 2008 р. На 2014 рік продовжена знижка у розмірі 20 % до Збірника тарифів на експортно-імпорتنі перевезення великотоннажних контейнерів територією України у складі потягів «ZUBR» і «Вікінг», яка встановлена з 01.02.2012 р. рішенням тарифної комісії Укрзалізниці.

З метою розвитку портової інфраструктури і враховуючи значні авто- і залізничні складові, українська сторона виступила з ініціативою створення міжнародного транспортного коридору Балтійське море – Чорне море з секретаріатом в Одесі, у напрямі якого можливо здійснення перевезень всіма видами транспорту з підключенням можливостей поромних переправ на Чорному і Балтійських морях, а також з використанням можливостей потягів «Вікінг» і «ZUBR» для переорієнтації вантажних перевезень з автомобільного транспорту на залізничний. Використовування платформи потягу комбінованого транспорту «Вікінг» і контейнерного потягу «ZUBR» підвищить ефективність транспортних зв'язків зацікавлених сторін для організації контейнерних і контрейлерних перевезень вантажів в регіоні Балтійського і Чорного морів, в напрямі Європа-Кавказ-Азія по коридору «TRASECA», а також з Туреччини і країн Близького Сходу в країни Європи і назад, що у свою чергу сприятиме розвитку інтермодальних перевезень і впровадженню інновацій для вдосконалення продуктів транспорту і логістики, що забезпечує безпечну, екологічну і своєчасну доставку.

Зношений рухомий склад, портове устаткування (особливо засоби обробки вантажів), застарілість технологій виконання портових робіт, невідповідність стану як залізничних колій, так і автомобільних доріг європейським стандартам за багатьма показниками, складність процедур перетину кордонів не дозволяють налагодити роботу транспортної системи України у злагодженому, синхронному режимі та забезпечити доведення рівня якості транспортних послуг до світових стандартів. В зв'язку з цим особливо гостро постає питання проведення докорінного технічного переоснащення транспортної галузі й реалізації істотних організаційних змін у всіх видах транспорту. З цією метою Кабінетом Міністрів України 20 жовтня 2010 р. було схвалено Транспортну стратегію України на період до 2020 р., якою визначено концептуальні засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення стабільного та ефективного функціонування галузі транспорту, створення умов для соціально-економічного розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та рівня життя населення [8].

Одним із найбільш важливих для транспортної системи України залишається питання спрощення процедури перетину кордонів, що значно впливає на ефективність транспортних перевезень та знижує транзитний імідж країни. Для подолання даної проблеми величезні зусилля докладаються з боку Міністерства інфраструктури України, яке наразі приймає активну участь у розробці єдиного залізничного права євразійських залізничних перевезень та у впровадженні в експлуатацію системи електронного документообігу в рамках Спільної декларації про розвиток євразійських залізничних перевезень, яку було затверджено на міністерському засіданні Комітету з Внутрішнього Транспорту Європейської економічної комісії ООН представниками транспортних відомств країн-членів СЕК ООН.

Прагнення сприяти реалізації транзитного потенціалу України, з урахуванням зростаючих потреб міжнародної торгівлі в розвитку інтермодальних перевезень і розширенні транспортних коридорів, примусило по-новому поглянути на питання спрощення процедур торгівлі та активізувати роботу по реалізації проекту «Єдине вікно – локальне рішення», що є одним з інструментів, сприяючих спрощенню митних процедур оформлення вантажів, у тому числі при реалізації проекту «Вікінг» потягу комбінованого транспорту.

Отже, проведений аналіз дозволяє з впевненістю говорити, що вже сьогодні здійснено значні кроки в напрямку реалізації масштабного інфраструктурного проекту з відновлення потужностей транспортної системи України та розвитку її транзитного потенціалу. Україна активно приймає участь у розбудові міжнародних транспортних зв'язків, які відкривають колосальні перспективи для забезпечення енергетичної безпеки країни, відновлення транзитного потенціалу та утвердження України в статусі конкурентоспроможної, економічно сильної держави. Складові елементи сучасного механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України визначено на рис. 1.

Рис. 1. Складові елементи сучасного механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України

Основні принципи функціонування механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України включають принципи збалансованості, комплексності, інтенсифікації, науковості, цілеспрямованості, ефективності, партнерства, узгодженості, адаптивності та системності.

Комплексність і системність механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України є об'єктивною закономірністю і обумовлені дією всіх елементів механізму. Основними вимогами до формування механізму є наступні: 1) представлення механізму як єдиної системи, що складається з взаємозв'язаних елементів, з властивими їй властивостями цілісності, надійності, оптимальності тощо; 2) визначення мети функціонування механізму розвитку, яка повинна забезпечувати необхідну концентрацію ресурсів і зусиль, бути чіткою і трансформованою; 3) знаходження і встановлення взаємозв'язків як між елементами усередині системи, так і з зовнішнім середовищем; 4) забезпечення підвищення ефективності реалізації механізму коли ефективність функціонування системи повинна бути більше суми ефективності функціонування її підсистем.

Серед методів механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи України слід виділити: 1) економіко-інформаційні методи: оподаткування, бюджетування, кредитування, стимулювання, нормування, страхування, прогнозування, програмно-цільове та стратегічне планування, інтегральні інформаційні системи, уніфікація та стандартизація нормативних документів; 2) адміністративно-розпорядчі методи: методи організаційно-стабілізаційної дії (розподіл функцій, відповідальності, повноважень структур управління) та методи розпорядчого впливу (розпорядчі документи); 3) соціально-психологічні методи: створення та підтримка сприятливого соціально-психологічного клімату в регіонах (розробка стратегії, науково-методичного, методологічного забезпечення і створення системи навчально-методичних центрів з підготовки кваліфікованих фахівців); 4) адміністративно-правові методи: законодавчі та нормативно-правові акти, державне управління, самоуправління.

На рис. 2 наведено авторський механізм розвитку транзитного потенціалу, який спрямований на зростання конкурентної привабливості транспортної системи і враховує систему потенціалів розвитку та відповідну інфраструктуру підтримки.

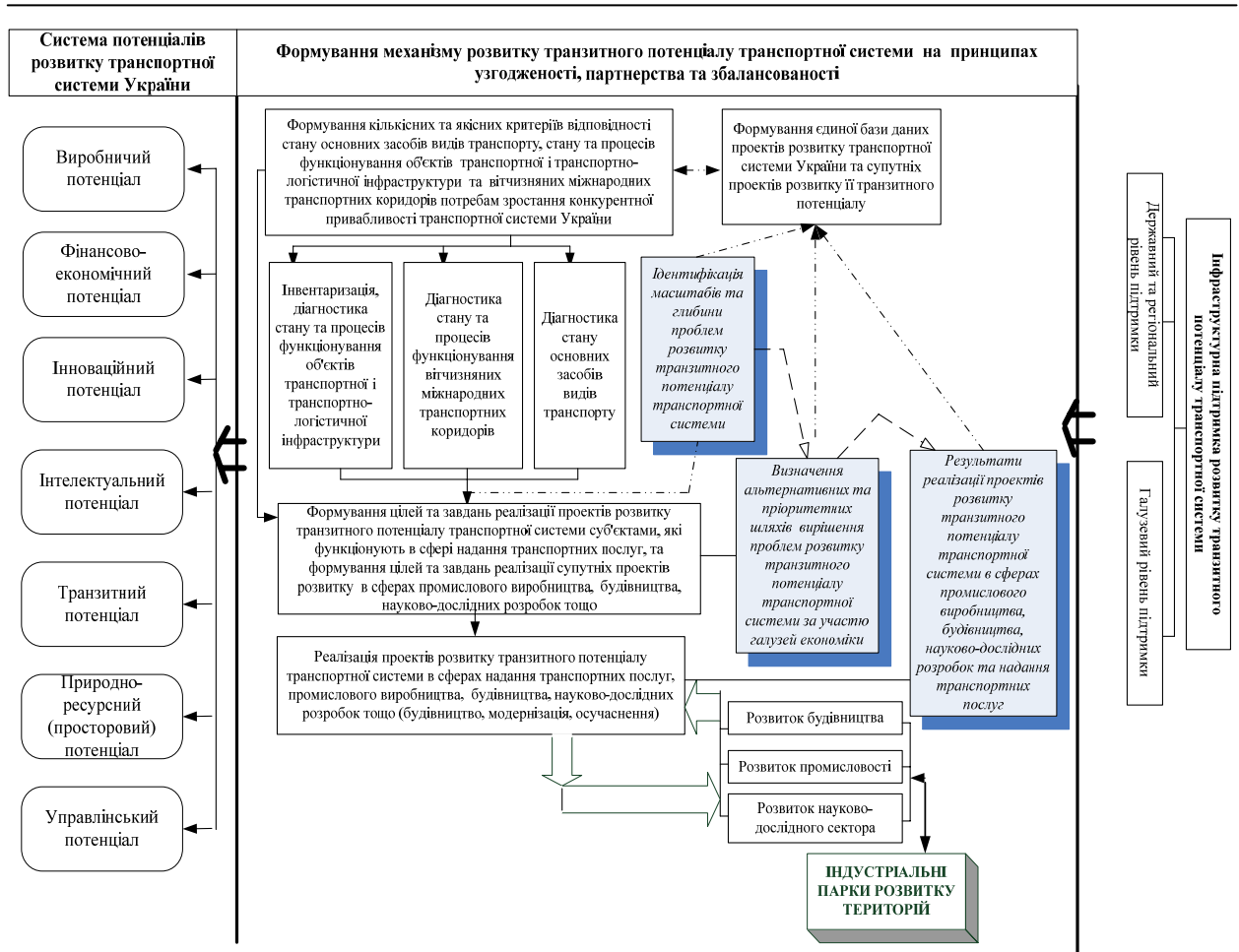

Рис. 2. Механізм розвитку транзитного потенціалу транспортної системи (авторська розробка)

Основними етапами механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи, який формується на принципах узгодженості, партнерства та збалансованості, визначено наступні:

- Формування кількісних та якісних критеріїв відповідності стану основних засобів видів транспорту, стану та процесів функціонування об'єктів транспортної і транспортно-логістичної інфраструктури та вітчизняних міжнародних транспортних коридорів потребам зростання конкурентної привабливості транспортної системи України. Визначення критеріїв відбувається в результаті інвентаризації, діагностики стану та процесів функціонування об'єктів транспортної і транспортно-логістичної інфраструктури, діагностики стану та процесів функціонування вітчизняних міжнародних транспортних коридорів та діагностики стану основних засобів видів транспорту.

- Формування цілей та завдань реалізації проектів розвитку транзитного потенціалу транспортної системи суб'єктами, які функціонують в сфері надання транспортних послуг, та формування цілей та завдань реалізації супутніх проектів розвитку в сферах промислового виробництва, будівництва, науково-дослідних розробок тощо.

- Реалізація проектів розвитку транзитного потенціалу транспортної системи в сферах надання транспортних послуг, промислового виробництва, будівництва, науково-дослідних розробок тощо (будівництво, модернізація, осучаснення).

Висновок. Таким чином, реалізації механізму розвитку транзитного потенціалу транспортної системи сприятиме розвиток будівництва, промислового виробництва та науково-дослідного сектору економіки країни, що здатен активізуватися за умови створення індустріальних парків розвитку територій.

Література

1. Дикань В.Л. Розвиток національної транзитної мережі та її інтеграція в міжнародну транспортну систему / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук. праць. – Харків : УкрДАЗТ, 2008. – № 24. – С. 11–19.
2. Ларин О.Н. Теоретические аспекты развития транзитного потенциала транспортных систем / О.Н. Ларин // Транспорт Урала, – 2008. – № 2(17). – С. 10–15.
3. Пашенко Ю.Є. Оцінка можливостей залучення додаткових транзитних вантажопотоків через

Україну / Ю.Є. Пашенко // Залізничний транспорт України. – 2007. – № 5. – С. 33–37.

4. Пирожков С. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України у контексті розширення ЄС і формування ЄЕП / С. Пирожков, Д. Прейгер, І. Малярчук // Економіка України. – 2005. – № 3. – С. 4–19.

5. Хахлюк А.М. Україна – транзитна держава / А.М. Хахлюк // Економіка України. – 2001. – № 1. – С. 27–34.

6. Якименко Н. В. Інноваційні технології реалізації транзитних можливостей транспортної системи України / Н. В. Якименко // Вісник економіки транспорту і промисловості : Збірн. наук. праць. – Харків : УкрДАЗТ, 2011. – № 36. – С. 303–307.

7. Якименко Н.В. Пріоритетні напрямки розбудови міжнародних транспортних коридорів на території України (з точки зору Харківського регіону) / Н.В. Якименко // Комунальное хозяйство городов (научно-технический сборник). – 2007. – № 78. – С. 381–386.

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення транспортної стратегії України на період до 2020 року» від 20 жовтня 2010 року № 2174 – р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>.

References

1. Dykan' V. L. Rozvytok natsionalnoi tranzytnoi merezhi ta yii intehtratsiia v mizhnarodnu transportnu transportnu systemu, Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, 2008, No. 24, pp. 11–19.

2. Laryn O.N. Teoreticheskie aspektyi razvitiya tranzytnogo potentsiala transportnykh system, Transport Urala, 2008, No. 2 (17), pp. 10–15.

3. Pashchenko Yu.Ye. Otsinka mozhlyvosti zaluchennia dodatkovykh tranzytnykh vantazhopotokiv cherez Ukrainu, Zaliznychnyi transport Ukrain, 2007, No. 5, pp. 33–37.

4. Pyrozhekov S., Preiher D., I. Maliarchuk Problemy realizatsii tranzytnogo potentsialu Ukrainy u konteksti rozshyrennia YeS i formuvannia YeEP, Ekonomika Ukrainy, 2005, No. 3, pp. 4–19.

5. Khakhliuk A.M. Ukraina – tranzytna derzhava, Ekonomika Ukrainy, 2001, No. 1, pp. 27–34.

6. Yakymenko N. V. Innovatsiini tekhnolohii realizatsii tranzytnykh mozhlyvosti transportnoi systemy Ukrainy, Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, 2011, No. 36, pp. 303–307.

7. Yakymenko N.V. Priorytetni napriamky rozbudovy mizhnarodnykh transportnykh korydoriv na terytorii Ukrainy (z tochky zoru Kharkivskoho rehionu), Komunalnoe khazaiastvo horodov (nauchno-tekhnicheskyy sbornik), 2007, No. 78, pp. 303-307.

8. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2020 roku» vid 20 zhovtnia 2010 roku № 2174 – r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>.

Надійшла 12.08.2014; рецензент: д. е. н. Якименко Н. В.